

MŰHELY

Orbán László

Adatok a brassói magyar színelőadások történetéhez. 1852-től 1871-ig

1939-ben *Magyar irodalomtörténet* címmel a Minerva emlékkönyvet jelentetett meg Kristóf György hatvanadik születésnapjára Jancsó Elemér, Nagy Géza, Pellion Ervin, Reischel Artúr, Sántha Alajos és Szabó T. Attila szerkesztésében. A professzor születésnapját tanítványai – amint a kötet bevezetőjében írják – „közügynek érezték”, s elhatározták, hogy munkaközösségbe tömörülnek „szaktudományuk rendszeres és állandó művelése végett”. A szándék első jele volt az említett emlékkönyv, amelyben a kolozsvári I. Ferdinand Egyetem 23 magyar szakos végzettjének jelent meg egy-egy tanulmánya irodalom- és művészettörténeti, nyelvészeti és esztétikai tárgykörből.

A szerzők között volt Orbán László (ma a székelyudvarhelyi tanítóképző nyugalmazott tanára) *Adalékok a brassói magyar színészet történetéhez 1848-ig* c. tanulmányával. A Honterus Gimnázium 29 kötetből álló színlapgyűjteményének magyar vonatkozású anyagát feldolgozó tanulmánynak akkor csak az első része jelent meg. Az 1852–1871 közötti két évtizedet átfogó második rész most lát napvilágot.

E korszak brassói magyar színészetével azóta sem foglalkozott senki, az Orbán László által kutatott források pedig ma hozzáférhetetlenek. Tényközléseit tehát forrásértékűek, ami – az egykori, Kristóf-emlékkönyvbéli első részhez hasonló, ma sokban meghaladottnak tekinthető feldolgozási módszer ellenére – indokolja közlését.

A tanulmányon a szerkesztőség csak apróbb javításokat végzett, főképp a bibliográfiát és a hivatkozásokat igazította az Erdélyi Múzeum gyakorlatához s a repertóriumot egyszerűsítette.

Szerk.

„Brassóban a magyar színjátszás viszonylag elég korán kezdődött s tiszteletreméltó sikereket ért el. Nemcsak a magyarság, de a románság és szászság is szívesen fogadta és támogatta. Ez a magyarázata annak, hogy viszonzásul több, magát nemzetinek nevező magyar társulat német és román nyelvű előadásokat is tartott, sőt hogy Román Dalszintársulat is jött létre, jórészt magyar színészekből.”¹ E sorokkal zárul a brassói magyar színészet történetének 1817–1848 közötti első szakaszáról írott tanulmányom, amelynek teljes közlésére akkor terjedelmi okok miatt nem volt lehetőség. Indokolt tehát, hogy e sorokat idézve indítsam – több mint fél évszázad után nyilvánosság elé bocsátva – az 1848-as forradalmat követő két évtized brassói magyar színjátszásának történeti áttekintését.

1852-ben a Pósa Mihály igazgatása alatt álló Magyar Színész Társulat járt Brassóban. Tagjai: Barna, Barnáné, Pósa, Dobozi. Doboziné, Pósané. Lóra. Gyöngyösi, Dézsi, Pataki, Lukácsi, Döméné, Harányiné, Jakab, D. Nina. ifj. Dézsi, Izis. Műkedvelő, B. Mari, és B. Kati.

A Társulat május 23-án kezdte meg előadásait a *Don Caesar de Bazan és Maritana, az utcai szép énekesnő* c. ötfelvonásos drámával. Ezt a brassói Satellit is jelzi 1852 május 22-i számában: „A magyar opera és színjátszó társulat Pósa igazgató úr vezetése alatt Brassóba érkezett. Előadásait vasárnap, május 23-án kezdi meg *Don Caesar de Bazan* 5 felvonásos francia drámával”.² A lap még egyszer ír a társulatról, éspedig e híradás után pontosan egy

¹ *Magyar irodalomtörténet 1939*. Emlékkönyv Kristóf György hatvanadik születésnapjára. K-vár 1939. 203.

² Satellit des Siebenbürger Wochenblattes. Kronstadt 1852. 40.sz.

hónap múlva, június 22-én: a társulat „szeptemberig játszik nálunk háromszor hetenként, azután Előpatakra megy. Nagy kedvtelésnek örvend”.³

A műsort legtöbbször mindhárom nyelven közölték. Érdekes, hogy a június 3-i előadást egy Hátszeg-vidéki román egyes-tánc fejezte be.

Különös módon felkelti érdeklődésünket az 1852 július 24-iki színlap, miszerint e napon Bács Károly igazgatása alatt a Magyar Színész Társulat Czakó Zsigmond *Végrendelet* című drámáját adta elő. Tagok: Bács, Bácsné, Benedek, Gyöngyösi, Döméné, Harányiné, Berta, Dézsi, Molnár György, Dombi, Cseh, Sós, Jakab, Szatmári. Műkedvelő és Gál.

A társulat augusztus 9-én tartotta utolsó előadását. Bár előbb Pósa igazgatása alatt állóként említik, mégis egyazon társulatról van szó. Erre következtethetünk a társulat nevéből és a tagok névsorából, mely mindkét igazgató alatt nagyjából azonos. Valószínű tehát, hogy közben igazgatócsere történt, és kisebb mértékben a társulatot is átszervezték.

1853-ban a kolozsvári Dalszintársulat tartott előadásokat Brassóban. A társulat igazgatója Kaczvinszky János volt, tagjai a forrásaink szerint: Szerdahelyi Nelli, Follinus, Szilágyi, Stöger Béla, Farkas Jozefa, Vasadi József, Sz.Mócsi, Nagy. Szűcs József, Follinusné, Molnár György, Almási István, Lendvay Márton, Bokor, Szabó Mimi, Vadász, Nagyné, Kaczvinszky, Kacsó, Szerdahelyi Kálmán, Németiné, Németi Róza, Bertényiné, Králik, Nagy Lujza, B.Berta, Laczi, Hoványi, V.József. Bertényi B., Chován, K.Laci, K.János, K.Máli, Műkedvelő, Uhrlich Honorius, Uhrlich Heléna. Uhrlichné. Futó Lujza, F.Pepi, Kaczi, Műkedvelő, Jakab, Kaczvinszky Málka. Döméné. Tábornok Gabriella (a kolozsvári Dalszínház első énekesnője) és Bács Károly díszletfestő.

A társulat Brassóba jövetelét, megérkezését és szereplését a *Kronstädter Zeitung* és a *Satellit* is figyelte. Az előbbi lap 1853. június 27-én kelt számában jelzi, hogy a kolozsvári opera-, dráma-, népszínmű- és némajátékos társulat Kaczvinszky igazgató vezetésével július 3-án kezdte meg előadásait, s tizenkét előadást tart Brassóban.⁴

A *Satellit* 1853. július 2-án⁵ viszont azt írja, hogy a társulat 9-én érkezik. Majd később azt közli, hogy Kaczvinszky igazgató megérkezett, s társulata vasárnap a *Lammermoori Luciái* adja elő.⁶ Ezt követi az *Ernani*, *Belisario*, *A kunok*, *Hunyadi László*, *Norma* és a *Sevillai borbély*. 1853. augusztus 6-án örömmel számol be a magyar színészek két nappal korábbi első előadásáról (*Lammermoori Lucia*)⁷, mely telt házat vonzott, és Kaczvinszky, Follinus, Stöger, Vasadi, Szerdahelyiné és Farkasné tűntek ki benne.

A színlapokból biztosan megállapíthatjuk az első előadás idejét. Eszerint az első előadás valóban augusztus 4-én volt, a fent említett darabbal. Ez a tény világosan kiténik az augusztus 7-i színlapból, miszerint a *Csikós* a társulat harmadik föllépése volt. Ez a színlap megdönti azt az érvet, hogy a társulat már júliusban itt lett volna.⁸

Különben Ferenczi Zoltán monográfiájában is olvashatjuk, hogy „Kaczvinszky 1853. július 23-ig maradt Kolozsváron...”, továbbá, hogy „Kaczvinszky nyárára Brassóba ment s október 22-én *Normával* kezdte meg Kolozsvárt a téli időszakot”.⁹

³ *Satellit* 1852. 49.sz.

⁴ *Kronstädter Zeitung* 1853. 51. sz.

⁵ *Satellit* 1853. 52–53. sz.

⁶ *Satellit* 1853. július 26. 60. sz.

⁷ *Satellit* 1853. 63. sz.

⁸ Vö. *Kronstädter Zeitung* 1853. június 27. (51. sz.), *Satellit* 1853. július 2 (52–53. sz.).

⁹ Ferenczi Zoltán: *A kolozsvári színészet és színház története*. K-vár 1897. 414.

A társulat tehát augusztus 4-én tartotta első előadását s október 2-án az utolsót. Búcsúelőadásra Erkel Ferenc három legkiválóbb operájának egyikét, a *Hunyadi Lászlót* adták nagy sikerrel. A siker bizonyítéka a darab megismétlése, egymás utáni kétszeri bemutatása. Ez a híres opera méltán vonzotta Brassó magyarságát. Különben a műsor többnyire eredeti magyar színdarabokból (*Csikós, Két pisztoly, Szökött katona, Peleskei nótárius* stb.) és operákból állott. Színlapjaik német és román nyelven is közölték a műsort.

A Satellit arról is beszámolt, hogy az addig előadott operák nagy sikert arattak. Kaczvinszky társulata nagy elismerést vívott ki, előadásai kedveltek és látogatottak voltak. Még a közeli Háromszék is megjelent az előadásokon. „Tegnap *Béla futását* adták, miközben virágcsokrok és koszorúk hullottak a színpadra. A közönség el volt ragadtatva.”¹⁰

1854-ben Follinus János dalszintársulata szerepelt Brassóban. Műsorukat román és német nyelven is közölték. Előadásait május 28-án kezdték, és július 15-én fejezték be. A társulat Brassóba jövetelét a Satellit jelenti. 1854. május 27-én azt írja, hogy „a magyar opera és színjátszó társulat, mely az előbbi nyáron olyan nagy tetszéssel játszott, újból megkezdí előadásait. Most Follinus J. igazgatása alatt áll és új erővel gazdagodott. Follinusné a gyógyulás útján van s így újra felléphet a közönség öröme.”¹¹

A társulat június 17-én a *Sevillai borbélyt* adta elő Táborszky Gabriella vendégföldről.¹²

A Satellit ezt is bejelenti, sőt az előadásokat is figyelemmel kíséri és tárgyilagosan bírálja. Ugyanígy a *Kronstädter Zeitung* is¹³, amelyben azt olvassuk, hogy a szintársulat óriási tetszéssel játszott. Különösen Szerdahelyi Nellit emeli ki. Bejelenti továbbá, hogy június 24-én a társulat Kaczvinszky jutalomjátékaként *Don Pasqualét* adja.

A színlapok alapján megállapíthatjuk, hogy a műsorról mind a Satellit, mind a *Kronstädter Zeitung* pontos adatokat közöl. A meleg hangú kritika méltó elismerés volt a magyar színészek munkája iránt.

A társulat *Színházi Emlékkönyvet* is nyomtatott Gött János nyomdájában. Ezt Berei József sűgő állította össze. E szerint a társulat személyzete a következő: Follinus János igazgató, Almási István, Berei József sűgő, Bokor József, Nagy József, Hován Sándor, Kaczvinszky János, Kovács Béni ügyelő, Lukátsy Sándor, Mezei Vilmos, Rónai Gyula, Szabó Mózes, Szilágyi B., Bertényiné (Júlia), Bertényiné (Berta), Döméné (Rozi), Follinusné (Antónia), Kaczvinszky (Eszter), Nagyné (Albertina), Rónainé (Lilla), Rolicsek (Anna), Szabóné (Karolina), Szerdahelyi Nelli és Táborszky Gabriella. Gyermekszereplők: Farkas Lujza, Kaczvinszky János és Máli. Karmester Veixler Ferdinánd, fodrász Pásztori József, raktárnok Égeni Elek, pénztárnok Valterné, színlaposztó Danóz János, jegyszűdő Kacsóné Sára, Szolga Kacsó László.

Follinusék távozása után Brassóban évekig nem járt magyar szintársulat.

1859-ben Havi Mihály társulata érkezett Brassóba. Havi szeged-szabadkai igazgató volt. A kolozsvári színházat 1858. február 6-án vette bérbe (1858. virágvasárnaptól 1861. virágvasárnapig). Az ő társulatáról írja Ferenczi: „Júl. 2-ika után Havi csakugyan Szebenbe ment, hol az opera nagy sikereket aratott; augusztus 14-ike után Brassóban hasonló sikerrel játszott s okt. 30-ra tért vissza Kolozsvárra.”¹⁴

¹⁰ Satellit 1853. augusztus 16. (66. sz.)

¹¹ Satellit 1853. 43. sz.

¹² Satellit 1854. június 16. (50. sz.)

¹³ *Kronstädter Zeitung* 1854. június 23. (52. sz.)

¹⁴ Ferenczi: *I.m.* 423.

A társulat tagjainak névsorát szintén Ferenczinél olvashatjuk. Ez 1859–60-ban: Albisi László, Alajos János, Baráti Sándor (opera), Barta Elek, Bodorfi Henrik (opera), Ferdinánd Gusztáv, Felix Mike, Follinus János (opera), Gerecs János, Gyulai Ferenc, Gócs Ede, Jakab István, Káldy Gyula (karmester), Komáromi Lajos, Marczell Géza (opera). Ottó Károly, Paulay Ede, Pauli Richárd (opera), Pataki Gábor, Sámuel János, Simonyi Károly, Szilasy József, Szűcs Lajos, Szabó Mócsi, Tar Csatár, Tóthfalusi József, Turcsányi Imre, Vadász József, Weiler Ferdinánd (első hegedűs), Alajosné (Eliza), Baranyiné (Mária), Bodorfiné (Etelka), Cser Júlia, Friedrichné Amália. Follinusné, Ferenczi Izabella (opera), Lángh Berta és Mari, Mayer Lujza, Majosházy Klára, Pataki Róza, Polákovicsné (Júlia), Schafhüttel Minka, Schinek Jozefa (opera), Szabó Eszter, Turcsányiné; összesen 30 férfi, 20 nő s 6 gyermek.¹⁵

Ez tehát a teljes névsor 1860-ban, de kérdés, hogy Brassóba a társulat teljes létszámmal jött-e, vagy csak egy csoporttal. Ezt a körülményt csak a színlapok alapján állapíthatnánk meg, de sajnos a színlapok vagy elvesztek, vagy senki sem gyűjtötte e becses emlékeket. Nagy szerencse, hogy a *Kronstädter Zeitung* figyelemmel kísérte a társulat előadásait. Az 1859-iki műsort s a tagok névsorát innen próbáltam összeállítani. A lap tudósításai a „Kronstädter Theater” című rovatban jelentek meg *Kh...* aláírással, azaz betűjelzéssel.

A társulat Havi M. igazgatása alatt állott. A *Kronstädter Zeitung* Magyar Opera és Színjátszó Társulatnak nevezi.¹⁶ Az első előadás augusztus 21-én volt. *A szökött katonát* adták. A szereplők közül a kritikus Follinusnét (Julcsa), Bokort (Miska), Alajosnét (Korpádiné), Komáromyt (Gergely), Paulait (Monti gr.) és Barthát (Lajos) emeli ki.¹⁷

A lap tovább is folytatja tudósításait. Röviden beszámol az előadott darabokról és közli a különböző szerepeket alakító színészek és színésznők nevét. Fentiek alapján állítottam össze az előadott darabok időrendi mutatóját és a Brassóban szereplő színésznők és színészek névsorát.

Ezek szerint az 1859-ben Brassóban szereplő társulatban játszott: Follinus, Follinusné, Alajosné, Bokor, Komáromi, Paulay, Barta, Bodorfi, Singer, Singer kisasszony, Káldy (karnagy), Jakab, Friedrichné, Gerecs, Jánosiné, Gyulai, Szentkúti, Tóthfalusi, Felix, Sch. Minka kisasszony, Vadász, Ferenczyné, Gócs, Havi Lajos (Havi M. fia). Jánosi. Polákovics és Ferenczy Erzsébet.

Azt, hogy a társulat tagjainak fenti névsora teljes-e, nem tudhatjuk. Valószínű, hogy nem, mert amint említettem, a *Kronstädter Zeitung* a különböző szerepeket alakító művészek neveit kiemeli ugyan, de nem közli és nem is közölhette minden szerep alakítóját. A fenti névsor tehát csak a kiválóbb tagok névsora.

A *Kronstädter Zeitung* tudósításai közül ránk nézve a legfontosabb az, amely a Bánk bán 1859. szeptember 10-i bemutatásáról számol be Brassóban. Bánkot Paulay, Gertrudot Jánosiné, Melindát Follinusné játszotta. Felix Ottó szerepében lépett föl. Gyulai Biberachot, Komáromi Petur bánt alakította. Az előadáson – a krónikás szerint – nézők kevesen voltak, de a társulat nagy igyekezettel és harmonikus összjátékával megérdemelt sikert aratott.¹⁸

Pontosan nem tudhatjuk, hogy meddig maradtak Brassóban és mikor távoztak. A *Kronstädter Zeitung* úgy értesült, hogy október 20-ig maradnak. Aztán 1860 húsvétjára Bukarestbe készülnek, s előtte három hétig itt játszanak. A tudósítás időpontjában a társulat a

¹⁵ Uo. 424.

¹⁶ *Kronstädter Zeitung* 1859. augusztus 12. (127. sz.)

¹⁷ *Kronstädter Zeitung* 1859. augusztus 22. (133. sz.)

¹⁸ *Kronstädter Zeitung* 1859. szeptember 12. (145. sz.)

Nordsternre (Északi csillag) készül.¹⁹ Ezzel a *Kronstädter Zeitung* közlései befejeződtek. Azt, hogy a társulat valóban itt maradt-e október 20-ig, vagy az *Északi csillag* bemutatásával távozott a városból, nem tudjuk.

1860-ban szintén a *Kronstädter Zeitung* tájékoztat színészetünk sorsáról. Eszerint a Follinus és Havi igazgatása alatt álló Kolozsvári Magyar Opera Társulat augusztus 25-én kezdi meg előadásait.²⁰ Csak azokat a tagokat sorolhatjuk fel, akiket a lap rövid színházi beszámolóiban megemlít: Pauli, Szerdahelyi Kornélia, Marczel, Ormai, Káldy (karnagy), Komáromi, Pajor Nina, Dálnoky Róza, Tar, Albisiné, Albisi, Almási, Pataki Róza, Palatkai, Balázs, Follinus, Follinusné.

Különben a kolozsvári társulat 1860–61. évi teljes névsora Ferenczinél olvasható: Albisi László, Almási István, Bartha Elek, Boér János, Bokor József (operai buffó), Beczkói János, Ferdinánd Ignác, Jakab István, Káldy Gyula (karmester), Komáromi Lajos, Marczell Géza (basszista), Molnár József, Morvai József, Mocsári György, Nagy József, Ormay Ferenc (bariton), Pauli Richárd (tenor), Palatkai Gábor, Rajz János, S. Szegedi István, Szűcs Lajos, Tar Csátár, Újfalusy Sándor, Vadász József, Albisiné (Karolina), Baranyiné (Nina), Boérné (Zsófia), Bokorné (Ágnes), Egedi Mari (opera), Follinusné, Kaiser Ernestné (opera), Kovácsné (Teréz), Léngli Mari. Pajor Anna (opera), Pap Paulina, Szerdahelyi Nelli (opera), Szirmai Otília, Tóthné (Mária), Tarné (Eszter). Turcsányiné, Újfalusyné (Júlia). Összesen 24 férfi, 17 nő, 5 gyermek és kb. 20 mellékszereplő.²¹

Sajnos, itt megint nem tudhatjuk, hogy a társulat minden tagja szerepelt-e Brassóban vagy csak a *Kronstädter Zeitung* által említett fenti tagjai.

A búcsúelőadás szeptember 10-én volt.²² Ekkor az *Ernaniban* Egedy Mária bécsi színésznő is fellépett. Ezután a társulat Szebenbe távozott.²³ Brassói szereplésükről Ferenczinél csak ennyit olvashatunk: „A társulat Bukarestből hazavergődvén. Follinus igazgatása alatt Brassóban, N.-Szébenben töltötte a nyarat, jó eredménnyel: az opera most az egyszer felsegítette a társulatot.”²⁴

Az ezután következő évekből – mintegy fél évtizeden át – csak levéltári adatok állnak rendelkezésünkre a brassói magyar színházzal kapcsolatban, s ezek is csupán a különböző társulatok vendégjáték-kísérleteit, kezdeményezéseit bizonyítják; a helyi sajtóban majd csak 1865-ben bukkanunk újra magyar vonatkozású színházi krónikákra.

1864-ben Hubay Gusztáv készül Brassóba drámai- és népszínmű-társulatával. A főkörmányszéktől nyert 13 972 sz. engedély kíséretében 1864. február 18-án adta be kérését Brassó főbírájának, Fridrich Fabriciusnak. Húsvét másodnapjától 1864. október 16-ig kér játszási engedélyt. Ezt meg is kapta május 1-től szeptember 1-ig, azzal a feltétellel, hogy a Guberniumtól engedélyt kér.²⁵

Hubay 1864. május 5-én kelt kérvényéből megállapítható, hogy színi engedélylevelét, mely április 27-én lejárt, újból meg kellett újítania a főkörmányszéknél. Ezt az újabb engedélyt mostani kérvényéhez csatolva, újra kérte a tanácsot: „engedné meg, hogy előadásait

¹⁹ *Kronstädter Zeitung* 1859. október 5. (158. sz.)

²⁰ *Kronstädter Zeitung* 1860. augusztus 22. (131. sz.)

²¹ Ferenczi: *I.m.* 427.

²² *Kronstädter Zeitung* 1860. szeptember 10. (142. sz.)

²³ *Kronstädter Zeitung* 1860. szeptember 12. (143. sz.)

²⁴ Ferenczi: *I.m.* 426.

²⁵ Brassó város levéltára. A Városi Tanács felelete 1747/1864. sz.

megkezdhesse, annál is inkább, mert társulata megérkezett s f. hó 7-én előadást akar rendezni”.²⁶

A Kronstädter Zeitung 1864. június 4-én azt írja, hogy a magyar színtársulat, mely május 8-ika óta játszik, nagy látogatottságnak örvend („...erfreut sich eines ausergewöhnlich zahlreichen Besuches”²⁷); kiváló erőkből áll és bármelyik színpadnak díszje lehetne.

A társulat tehát május 8. előtt érkezett Brassóba s június 4-én még a városban tartózkodott.

Ez évből még egy adat van a kezünkben. E szerint²⁸ Hubay a Kolostor utcai római katolikus templom kertjében egy „arénát” akart építtetni, s erre kérvényt adott be a tanácshoz. Előadásait – ígéri – úgy fogja rendezni, hogy ebből semmi veszély (tűzvész) ne származzék.

Hubay jól szervezett társulata előadásaival bizonyára meghódította a magyar közönséget. Valószínű, hogy Brassóban is nagy sikereket aratott, mert arénaépítési terve csak ilyen körülmények között születhetett meg. Bátran következtethetünk arra, hogy a társulat a kapott engedélyt az utolsó napig felhasználta, hogy előadásokat tarthasson. Így tehát nem is távozatott hamarább, mint szeptember 1-én.

1865-ben szintén Hubay társulata jött Brassóba. Hogy mikor jöttek és melyik volt az első darab, amelyet előadtak, nem tudjuk. Ez évben is a Kronstädter Zeitung közlései tájékoztatnak a brassói magyar színészetről.

Az első előadásokról nincsenek közelebbi adataink. Pedig a Kronstädter Zeitung 1865. április 21-i számában azt olvassuk, hogy „Hubay G. már három előadást tartott nagy sikerrel. Az előadásokon a környékbeliek is részt vettek, sőt az idegen nemzetiségűek is megjelentek”.²⁹ Majd két héttel később, május 5-én ezt írja: „Eddig is élvezetet nyújtottak a színházi előadások, s így reméljük, hogy a második bérlet is sikert hoz. A tavasz még elég hűvös, s így a közönség nem mehet kirándulni”. Ezután közli a második bérlet műsorát. „Reméljük – írja tovább a lap –, hogy a szereposztás szerencsés lesz és a közönség körében meglehetősen fog kiváltani. Az első bérlet jövedelme az utazás költségeit fedezi, s ezért kívánjuk, hogy a második bérlet hasznot hozzon.”³⁰ Sajnos, a Kronstädter Zeitungban több tudósítás nincs. Pedig 1864-ben és 1865-ben a legjobb társulatok egyike játszott Brassóban, amely a német és román nyelvű közönség tetszését is megnyerte.

1867-ben Fehérváry Antal, a kolozsvári színház akkori bérlője és igazgatója jött Brassóba. 1866. augusztus 13-án kapta meg a kolozsvári színházat három évre, s ugyanakkor háromévi színjátszói engedélyt is egész Erdélyre. A társulat tagjai 1866–67-re Ferenczi Zoltán szerint: Albisi László, Balla Béla, Barkó Lajos, Baróthi Gábor, Beczkói János, Bercsényi Béla, Bokodi Antal, Dráguss Károly, Fehérváry Antal, Fekete Ignác, Gyulai Ferenc, Gócs Ede (karn), Heksch János, Hevesi János, Jakab István (súgó), Kápolnai János, Kovács József és Kálmán, Körözi Lajos, Langer Viktor (karn.), Leövey József, Nagy György (súgó), Filippovics István, Szép József, Szigligeti József, Szigeti Gábor, Timár János, Török Károly, Udvarhelyi Dezső, Újházi Ede, Újhegyi János, Ürményi Lajos, Vasvári Kovács József, Zádor Zoltán; Albisi Anna, Barkóné (Eszter), Bercsényiné (Emese), Beczkóiné (Paulina), Bokodiné (Janka), Dániel Tinka, Drágussné (Lujza), Endreffí Irén, Erdélyi Otília, Fehérváryné (Anna), Fikker Emma, Fürediné (Emma), Gildai Ernesztin, Gombos Zsuzsa, Gyöngyösi Etelka, Horváth Gizella, Kecskésné (Mária), Kovácsné (Albertina), Kovácsics Linka, Kovács Mari, Leövei Viktória

²⁶ Uo. A Városi Tanácshoz beadott kérvény 4196/1864. sz.

²⁷ Kronstädter Zeitung 1864. 88. sz.

²⁸ Brassó város levéltára. A Városi Tanácshoz beadott kérvény száma: 5945/1864.

²⁹ Kronstädter Zeitung 1865. április 21. (62. sz.)

³⁰ Kronstädter Zeitung 1865. május 5. (70. sz.)

(táncosnő), Nagyné (Huber Ida), Pifkó Lina. Róth Erzsi (táncosnő), Szépné (Mátray Laura), Széphegyi Teréz, Ürményiné (Júlia), Vári Emma. Weisz Johanna (táncosnő), tehát 34 férfi és 29 nő.³¹

„Az időszak végén – írja Ferenczi – Balla, Bercsényi, Bokodi, Dráguss, Heksch, Kovács Kálmán, Bercsényiné, Langer, Filippovics, Újhegyi, Udvarhelyi, Szigligeti, Vasvári Kovács, Bokodiné, Drágussné, Fikker Emma, Fürediné, Gildai Ernesztin, Endreffi Irén, Horváth Gizella, Kovács Mari, Kecskésné, Leővei Viktória, Pifkó Lina, Széphegyi Teréz elmentek. Új tagok: Barkó Károly, Fekete Ignác. Gazdag Ambrus, Kantay József, Odry Lehel, Prielle Péter, Szigeti Imre, Szentkúti Mihály, Szombati Vilmos, Albiné, Fóti Erzsi, Gerecsné (Melles Linka), Kantay Teréz, Miskovics Irma, Szentkútiné (Lilla).”³² A társulat Brassóban a fent említett új tagokkal szerepelt. Szereplésükről Ferenczi ezt írja: „Fehérvár 1867 nyarát a választmány ajánlatával Brassóban és Sepsiszentgyörgyön töltötte, közepes sikerrel...”³³

Ebben az évben jelenik meg az első román nyelvű tudósítás, mely a brassói magyar színészetéről szól. A helyi román lap, a Gazeta Transilvaniei ad rövidebb beszámolót Fehérvár társulatáról és az előadott darabokról. A társulat Brassóba jövetelét és előadásait folyamatosan a Kronstädter Zeitung figyeli. 1867-ben már rendkívül részletesen számol be a magyar színelőadásokról. A magyar játékszín történetét így főleg a Kronstädter Zeitung közlései alapján állítottam össze.

A társulat június 2-án, vasárnap kezdte meg előadásait. Közel 70 tagot számlált³⁴, tehát a teljes kolozsvári létszámmal szerepelt.

Az előadások vasárnap kezdődtek a *Tíz lány férfi nélkül* (Zehn Mädchen und kein Mann) c. (Souppé) operettel. Utána Kotzebuetól: *Fipsz szabó* (bohózat) következett: ebben Timárt, Prielle, Kantayt és Gerecsnét emeli ki a lap. Hétfőn Tóth Kálmán *Dobó Katicáját* adták, szerdán Bellini *Éji vándorát* (*Die Nachtwandlerin*). Ez volt az első opera, amely telt házat vonzott. A kritikus Gerecsnét és Odryt emeli ki. Weisz Johannát, Kantay Terézt és Gócs karnagyot is dicséri. Csütörtökön a *Dalos Pista* következett, szombaton a *Márta vagy a richmondi vásár* telt házat vonzott. Ebben Gerecsné, Weisz Johanna, Odry és Gazdag tűntek ki. Vasárnap a *Duanan és fia utazása* c. operett került műsorra Gerecsné, Timár, Prielle, Zádor, Albisi, Szombati stb. szereplésével. A *Dobó Katica* előadásán a lap szerint kevesen voltak. Igaz, hogy a városban kevés magyar van, de azok sem pártolják a színészetet, akik tehetnék. Mít várjunk az idegenektől? A cikk elején a következőket olvassuk: „Mi brassóiak csodálkozva vettük a hírt, hogy a kolozsvári társulat idejött. Merész vállalkozás egy ilyen városban, hol kevés magyar van s ahol színház sincsen.”³⁵

A cikkíró nevének csak kezdetét (A.E.) ismerjük.

A Kronstädter Zeitung cikkei hasonlóképpen folytatódnak. A cikkíró felsorolja az előadott darabokat, közli a különböző szerepeket alakító színészek és színésznők nevét. Kritikát is ad róluk. Sajnos, a darabok előadási idejét nem mindig közli. S az előadott daraboknak is elfeledkezik olykor a szerzőjéről.

A tudósításokból megállapítható, hogy a társulat Brassóban a Ferenczi Zoltán által felsorolt új tagokkal szerepelt. Fekete Ignác és Miskovits kisasszony, úgy látszik, később érkeztek. Érkezésüket és első fellépésüket (*Norma*, június 22.) a Kronstädter Zeitung külön

³¹ Ferenczi: *I.m.* 440.

³² Uo. 441.

³³ Uo.

³⁴ Kronstädter Zeitung 1867. június 7. (90. sz.)

³⁵ Kronstädter Zeitung 1867. június 14. (93. sz.)

bejelenti: „Az operakedvelők tudtára adjuk, hogy Miskovits kisasszony első drámai énekesnő és Fekete első hőstenor már megérkeztek.”³⁶ Közben a társulat egy része Előpatakra ment³⁷; a Kronstädter Zeitung az előpataki vendégszereplést pár napra teszi.³⁸

Amint a műsorból látható, a *Peleskei nótáriust* és a *Bánk bánt* is adták. Bővebbet nem tudunk. A brassói német lap közlései főleg az operaelőadásokra vonatkoznak, mert valószínű, hogy a szászság inkább az operákat látogatta.

Azt, hogy a társulat meddig maradt itt, nem állapíthatjuk meg pontosan. A Kronstädter Zeitung utolsó tudósítása szerint a két utolsó hét során a darabok: *Márta*, *Norma*, *Troubadour*, *Linda*.³⁹ Valószínű, hogy ezeket az operákat elő is adták, mert a társulat augusztus 30-án még Brassóban volt, erről a Gazeta Transilvaniei értesíti olvasóit.⁴⁰ A „Teatru în Braşiovu” c. rovat szerint augusztus 30-án Pichler Bódog Károly karmester jutalomjátékaként a *Faustot* adták. Utolsó előadásaik időrendjét biztos adatok hiányában nem közölhetjük, így távozásuk idejét sem tudjuk. Valószínű, hogy szeptember elején távoztak.

A brassói magyar színelőadások műsorrendje (1852–1871)

A Kristóf-émlékkönyvben annak idején közöltem a brassói magyar színelőadások műsorrendjét 1822-től 1848-ig. Fő forrásom akkor a brassói evangélikus egyház levéltárában 1937–38-ban átnézett s az 1795–1853. évekre vonatkozó színlapgyűjtemény: *Kronstadter Theaterzetten von 1795 bis 1853*, gesammelt von senator Carl Mysz (Trausch Gyűjtemény) volt. A mostani műsorrend összeállításánál szintén használtam ezt az anyagot, de azt továbbmenően ki kellett egészítenem a helyi sajtó (főleg a Kronstädter Zeitung, a Satellit és a Gazeta Transilvaniei) színtudósításaival, műsorközléseivel, színikronikáival.

A bemutatott darabok címét és műfaji megjelölését forrásaim alapján, az azokban szereplő formában közlöm. A szerzők, fordítók, zeneszerzők nevét szintén. Ott, ahol forrásom nem adja meg ez utóbbi adatokat, kiegészítésül felhasználtam Ferenczi Zoltán könyvéből (*A kolozsvári színészet és színház története*. Kolozsvár, 1897) Az eléadott színdarabok jegyzéke c. táblázatban található adatokat.

Amennyiben az egyes előadott művek adatai (műfaj, szerző, fordító, zeneszerző) különböző időpontokban bemutatott darabok esetében nem változtak, csak a mű címét és a szerző (zeneszerző) nevét adom meg; illetve esetenként az eltérő adatokat is.

A jegyzetekben feltüntetem adataim forrásait (az egykorú lapszámokat, amennyiben a bemutatott darabokra vonatkozó adatok onnan származnak).

O.L

1852

- május 23. *Don Cesar de Bazan és Maritana, az utcai szép énekesnő*. Dráma 5 felvonásban. Írta Dumanoir és Dennery. Ford. Egressy és Csepregi
- május 24. *A szökőév 366-ik napja vagy A nők szabadalma*. Vígjáték 3 felvonásban. Írta Buckstone. Ford. Csepregi Lajos

³⁶ Kronstädter Zeitung 1867. június 21. (97. sz.)

³⁷ Gazeta Transilvaniei 1867. július 24/12. (54. sz.)

³⁸ Kronstädter Zeitung. 1867. július 12. (102. sz.)

³⁹ Kronstädter Zeitung 1867. augusztus 24. (134. sz.)

⁴⁰ Gazeta Transilvaniei 1867. július 24/12. (54. sz.)

- május 25. *Csikós*. Népszínmű 3 színben. Írta Szigligeti Ede. Zenéjét szerezte Szerdahelyi József
- május 27. *Robin orvos vagy Garrick színész első szerelme*. Vigjáték 2 felvonásban. Írta Julius Premeray. Ford. Egressy Béni
A molnárok vagy Éjjeli találkozás a létrán. Némajáték 1 színben
- május 31. *Két pisztoly*. Népszínmű 3 színben. Írta Szigligeti Ede
- június 3. *A magát megcsalt grófi hölgy és a rászédett közvitéz vagy A három vőlegény és két menyasszony*⁴¹. Vigjáték 4 felvonásban. Albini után. Ford. Balogh István
- június 5. *Moor Károly vagy A haramiák*. Dráma 5 felvonásban. Írta Schiller Frigyes. Ford. Bartsai László
- június 6. *Szökött katona*. Népszínmű 3 színben. Írta Szigligeti Ede
- június 8. *Deborah*. Dráma 4 felvonásban. Írta Morenthal. Ford. Somolky
- június 9. *Ördög naplója*. Vigjáték 3 felvonásban. Írta Arago és Vermont. Ford. Egressy Béni. Zenéjét szerezte Szerdahelyi József
- június 11. *Evangélium és családi élet*. Dráma 5 felvonásban. Írta Emil Suvestre és Burgeois. Ford. Egressy B. és Csepregi
- június 12. *Gróf Zrínyi Miklós vagy Szigetvár ostroma a török által*. Dráma 5 felvonásban. Írta Körner Tivadar. Ford. Petriehevich Horváth Dániel
- június 20. *Sobri Jóska halála és a jóslat vagy Három végnap egy eltévedt életből*. Néprajz 3 színben. Írta Somolky⁴²
- június 21. *Bál előtt és bál után*. Vigjáték 3 felvonásban. Írta Degré Alajos
- június 26. *Londoni koldusok és az árva fiú*. Dráma 5 felvonásban. Írta Dinaux és Lemoine. Ford. Egressy Béni
- június 27. *A pesti árvíz*. Népszínmű 3 felvonásban. Írta Szigligeti Ede
- július 3. *Próféta*. Dráma 5 felvonásban. Az opera szövegéből magyarra tette Tóth Ferenc. Molnár György jutalomjátéka
- július 24. *Végrendelet*. Dráma 5 felvonásban. Írta Czakó Zsigmond⁴³
- július 28. *Marcia vagy Az ezred lánya*. Vigjáték 3 felvonásban. (Szerdahelyi József)
- július 31. *Rózsa vagy Hős Toldi első szerelme*. Vigjáték 3 felvonásban. Írta Szigligeti Ede
- augusztus 1. *Jegygyűri vagy A szentgáli vadászat*. Népszínmű 3 színben. Írta Szigeti József
- augusztus 5. *Diénes vagy A királyi ebéd és a pártütők halála*. Nézőjáték 5 felvonásban. Írta Szigligeti Ede
- augusztus 7. *Szapáry Péter vagy Budavár visszavétele*. Dráma 5 felvonásban. Írta Birch-Pfeiffer Karolina
- augusztus 8. *Lumpaci vagabundus vagy Három jó madár*. Énekes játék 4 felvonásban. Írta Nestroy. Ford. Telepi. Zenéjét szerezte Müller Adolf
- augusztus 9. *A szerecsenlázadás*. Dráma 4 felvonásban. Írta Sue Ödön. Ford. Gálmán. Molnár György jutalomjátéka

1853

- augusztus 4. *Lammermoori Lucia*. Opera 3 felvonásban. Írta Cammarano Salvator. Ford. Egressy Béni. Zenéjét szerezte Donizetti
- augusztus 6. *Ernani*. Opera 4 felvonásban. Írta Piave. Ford. Egressy Béni. Zenéjét szerezte Verdi
- augusztus 7. *Csikós*. (Szigligeti Ede)
- augusztus 9. *Linda*. Opera 3 felvonásban. Írta Cammarano. Ford. Egressy Béni. Zenéjét szerezte Donizetti

⁴¹ A játékot végzi egyes Hátszeg-vidéki román tánc Portik Sándor által.

⁴² A színlap szerint „erkölcsi néprajz vígsággal és énekkel 3 szakaszban”.

⁴³ Ettől kezdve a társulat Magyar Színész Társulat néven szerepel, s Bács Károly igazgatása alatt működik.

- augusztus 10. *Egy tündérrege.* Vigjáték 3 felvonásban. Írta Brunsvinch és Leuven. Ford. S.F.
- augusztus 11. *A koldusnő.* Dráma 5 felvonásban. Írta Anicet, Burgois és Masson. Ford. Csepregi
- augusztus 13. *Norma.* Opera 2 felvonásban. Írta Romani. Szövegét ford. Szerdahelyi József. Zenéjét szerezte Bellini
- augusztus 14. *Mátyás diák.* Színmű dalokkal 3 színben. Írta Balogh István. Zenéjét szerezte Egressy Béni
- augusztus 15. *Béla futása.* Opera 2 felvonásban. Írta Kótsi. Zenéjét szerezte Ruzicska. Follinusné jutalomjátéka
- augusztus 16. *Lammermoori Lucia.* (Donizetti)
- augusztus 18. *Marcsa vagy Az ezred lánya.* Énekes vigjáték 2 felvonásban. (Szerdahelyi József) I. Ferenc József születésnapjára
- augusztus 20. *A kunok.* Opera 4 felvonásban. Írta Hegyaljai. Zenéjét szerezte Császár György. Szerdahelyi Nelli jutalomjátéka
- augusztus 21. *Két pisztoly.* Népszínmű 3 felvonásban. (Szigligeti Ede)
- augusztus 22. *Ermani.* (Verdi)
- augusztus 23. *Az élet színpalai.* Vigjáték 5 felvonásban. Írta Dumanoire és Clairville. Ford. Bulyovszkyné⁴⁴
- augusztus 25. *A haramiák.* Szomorújáték 5 felvonásban. Írta Schiller. Ford. Dr. Schedel Ferenc
- augusztus 27. *Márta vagy A richmondi vásár.* Opera 4 felvonásban. Írta Friedrich W. Ford. Szerdahelyi J. Zenéjét szerezte Flotow
- augusztus 28. *Zrínyi vagy Szigetvár ostroma.* Szomorújáték 5 felvonásban. Írta Kömer Tivadar. Ford. Szemere Pál. Molnár György jutalomjátéka
- augusztus 30. *Maria di Rohan.* Opera 3 felvonásban. Írta Cammarano Salvator. Ford. Szerdahelyi József. Zenéjét szerezte Donizetti
- augusztus 31. *A legjobb az egyenes út.* Vigjáték 1 felvonásban. Írta Kotzebue. Ford. Fekete Soma
Utána:
A szerelmes újonc vagy A megcsalatott őrmester. Nézőjáték 1 felvonásban. Ulrich Honorius táncmester fellépte
- szepember 1. *A kunok.* Opera 4 felvonásban. Írta Hegyaljai. Zenéjét szerezte Kaiser György
- szepember 3. *Belisario.* Opera 3 felvonásban. Írta Cammarano Salvator. Ford. Gyergyai Ferenc. Zenéjét szerezte Donizetti. Stöger Béla jutalomjátéka
- szepember 4. *Szökött katona.* (Szigligeti Ede). Zenéjét szerezte Szerdahelyi. Szűcs Zsigmond jutalomjátéka
- szepember 5. *Márta.* Vigopera 4 felvonásban (Flotow)
- szepember 6. *Hóra tánc.* Ulrich Heléna műkedvelő és Ulrich által
Utána:
Én voltam vagy Az irigykedő szomszédasszony. Vitézi játék 1 felvonásban. Írta Huth H. Ford. Telepi György
Utána:
A víg kedvű molnár vagy Mint kell öreg asszonyokat fiatalra festeni. Némajáték 1 felvonásban. Írta Ulrich Honorius. Ulrich H. táncmester jutalomjátéka
- szepember 8. *Tékozló.* Tragédia 3 felvonásban. Írta Raimund Ferdinand. Ford. Jakab István. Zenéjét szerezte Kreutzer Konrád
- szepember 10. *Sevillai borbély.* Opera 2 felvonásban. Ford. Szerdahelyi József. Zenéjét szerezte Rossini. Szerdahelyi Kálmán jutalomjátéka
- szepember 11. *Peleskei nótárius.* Énekes bohózat 4 felvonásban. Írta Gaál József. Lendvai Márton jutalomjátéka

⁴⁴ Játék közben román magántánc.

- szeptember 12. *A jól őrzött kislány*. Vigjáték 2 felvonásban. Írta Labiche és Marc Michel. Ford. Csepregi
- szeptember 13. *Lammermoori Lucia*. (Donizetti) Tábornszky Gabriella első föllépte
- szeptember 14. *Bányarém*. Népszínmű 3 felvonásban. Írta Vahot Imre. Zenéjét szerezte Szerdahelyi József
- szeptember 15. *Sevillai borbély* (Rossini). Kacsvinszky János jutalomjátéka
- szeptember 17. *Bűvös vadász*. Opera 4 felvonásban. Írta Kind Fr. Ford. Szerdahelyi József. Zenéjét szerezte Weber Károly Mária. Vasadi József jutalomjátéka
- szeptember 18. *Enczerdorfi postalegény*. Énekes bohózat 3 felvonásban. Zenéjét szerezte G.S. Riotte. Almási István jutalomjátéka
- szeptember 20. *Báljé*. Opera 5 felvonásban. Írta Seribe. Ford. Szerdahelyi József. Zenéjét szerezte D.F.E. Auber. Ifj. Balogh István jutalomjátéka
- szeptember 21. *Egy szekrény rejtelve*. Népszínmű 3 felvonásban. Írta Szigligeti E. Zenéjét szerezte Egressy B.
- szeptember 22. *Márta* (Flotow). Tábornszky Gabriella 3. föllépte
- szeptember 24. *Norma* (Bellini). Szerdahelyi Nelli javára. Tábornszky Gabriella 4. föllépte
- szeptember 25. *Bűvös vadász* (Weber K.M.). Vadász József jutalomjátéka
- szeptember 26. *Tamás bátya kunyhója*. Dráma 6 felvonásban. Írta Dumanoir és D'Emmeri. Ford. Ország Antal⁴⁵
- szeptember 27. *Márta* (Flotow)⁴⁶
- szeptember 28. *A jól őrzött lány*. Vigjáték 1 felvonásban. (Labiche és Marc Michel)
Utána:
*Egyveleg*⁴⁷. Két szakaszban
- szeptember 29. *Belisario* (Donizetti)
- október 1. *Hunyadi László*. Opera 4 felvonásban. Írta Egressy Béni. Zenéjét szerezte Erkel Ferenc
- október 2. *Hunyadi László* (Erkel Ferenc)

1854

- május 28. *Viola vagy az alföldi haramia*. Népszínmű 5 felvonásban. Írta Szigeti József
- május 30. *Lammermoori Lucia* (Donizetti)
- május 31. *Saint-Tropezi úrnő*. Dráma 5 felvonásban. Írta Anicet es Bourgeois. Ford. Szilágyi
- június 1. *Két Foscari* (Verdi)
- június 3. *A kunok* (Kaiser György)
- június 5. *Mikulás*. Népszínmű 4 felvonásban. Írta Benkő. Zenéjét szerezte Sárközy
- június 6. *Csikós* (Szigligeti Ede)
- június 8. *Maria di Rohan* (Donizetti)
- június 10. *Ernani* (Verdi)
- június 12. *Nagy egyveleg*⁴⁸

⁴⁵ A plakáton: „Egy újonnan építendő kaszánya javára”.

⁴⁶ A plakáton: „A városi szegények javára”.

⁴⁷ Első szakasz: 1. *Kidőlt a fa mandulástól*. Egressy B. után, az egész személyzet által

2. *Életünk vidám és független*. Az egész személyzet által

3. *Lüczó[!]* vadászai. Énekelve az egész személyzet által

Második szakasz: 1. Magán magyar tánc. Králik által

2. Kettős dal a *Kunok*ból énekelve. Tábornszky Gabriella és Kacsvinszky által

⁴⁸ Három szakaszban. I. 1. *Romeo és Júlia* operából ária. Énekli Rolitsek Anna

2. *Legszébb szemek* (Heine). Zene Stigellilót. Énekli Follinus

3. *Don Pasquale*-ből. Dal. Éneklük: Mezei és Kacsvinszky

II. *Angolul*. Vigjáték 2 felvonásban

III. Vocal-négyesek:

a) *Lüczow vadászai*

	Utána:
	<i>Angolul: Vigjáték 2 felvonásban. Írta Groner. Fordította Somolky</i>
június 13.	<i>Zsidó. Színmű 4 színben. Írta Szigligeti Ede. Zenéjét szerezte Erkel Ferenc</i>
június 16.	<i>Márta vagy A richmondi vásár (Flotow)</i>
június 17.	<i>Sevillai borbély (Rossini). Tábornok Gabriella első föllépte</i>
június 18.	<i>A cigány. Népszínmű 3 felvonásban. Írta Szigligeti Ede. Zenéjét szerezte Dopler F.</i>
június 19.	<i>Hunyadi László (Erkel Ferenc)</i>
június 21.	<i>Pénz és becsület. Dráma 5 színben. Írta Ponsard</i>
június 22.	<i>Rigoletto. Opera 4 felvonásban. Zenéjét szerezte Verdi</i>
június 24.	<i>Don Pasquale. Opera 3 felvonásban. Ford. Egressy Béni. Zenéjét szerezte Donizetti. Kaczvinszky János javára</i>
június 25.	<i>Politikus csizmadia. Énekes bohózat 3 felvonásban. Írta Balog I.</i>
június 26.	<i>Két Foscari. Opera 3 felvonásban. Írta Piave. Ford. Egressy Béni. Zenéjét szerezte Verdi⁴⁹. Mezei Vilmos jutalomjátéka</i>
június 29.	<i>Fra Diavolo vagy A terracinai fogadó. Opera 3 felvonásban. Írta Seribe. Ford. Szerdahelyi J. Zenéjét szerezte Auber D.F.</i>
július 1.	<i>Norma (Bellini).</i>
július 2.	<i>Lárfári vagy A két bűvös borbély. Népszínmű 4 felvonásban. Írta Szigligeti Ede. Zenéjét szerezte Dopler K.</i>
július 6.	<i>Prófeta. Opera 5 felvonásban. Írta Seribe. Ford. Egressy és Szerdahelyi. Zenéjét szerezte Meyerbeer</i>
július 7.	<i>Nagy hangverseny⁵⁰</i>
július 9.	<i>Prófeta (Seribe)</i>
július 11.	<i>Márta (Flotow)</i>
július 15.	<i>Hunyadi László (Erkel Ferenc). Follinus J. igazgató jutalomjátéka⁵¹</i>

1859⁵²

augusztus 21.	<i>Szökött katona. Színmű 4 felvonásban (Szigligeti Ede)</i>
augusztus 23.	<i>Lammermoori Lucia (Donizetti)</i>
augusztus 24.	<i>Bíbor és gyász. Dráma 5 felvonásban. Írta Hegedüs Lajos</i>
augusztus 25.	<i>Huszárcsíny. Vigjáték 3 felvonásban (1809-ből). Írta Vahot</i>
augusztus 27.	<i>Márta (Flotow)</i>
augusztus 28.	<i>A vén bakancsos és fia, a huszár. Népszínmű 3 felvonásban. Írta Szigeti József</i>

b) Élet és dal

c) Kidőlt a fa mandulástul

⁴⁹ Lásd a Satellit 1854. jún. 24-i (53. sz) tudósítását.

⁵⁰ Petri Mária második s utolsó hangversenye 4 szakaszban:

- I. 1. Nyitány a *Prometheushoz*. Beethoventől
2. Ária az *Ermani* c. operából Verditől. Énekli Petri M.
- II. *Tiszaháti libácska*. Vigjáték I felvonásban. Bayard után Bulyovszkyné
- III. 1. Magándal a *Sevillai borbélyból*. Rossinitől. Énekli Petri M.
2. Nyitány a *Márta* c. operából (Flotow)
3. Írlandi népdal: „Arcrózsa” a *Mártából*. Énekli Petri M.
- IV. 1. Nyitány a *Költő és pór* c. drámához Suppétől
2. Scene és ária a *Nabukodonozor* c. operából Verditől. Énekli Petri M.

⁵¹ Ekkor jelenik meg a *Színházi Emlékkönyv*, melyet a haza lelkes fiai és leányainak tisztelettel ajánl Berei József, dalszínész-társ. sűgője. 1854. Brassóban, Gött János nyomdájában.

⁵² Az 1859. évben előadott darabok táblázatát a Kronstädter Zeitung következő számainak közlései alapján állítottam össze: 1859/127, 132, 133, 134, 136, 137, 139, 141, 142, 145, 147, 148, 150, 152, 156, 158.

Ugyancsak a Kronstädter Zeitung közli okt. 5-i (158.) számában, hogy a társulat október 20-ig marad Brassóban. Havi 1860 húsvétján Bukarestbe megy; most a *Nordsternre* készülnek.

- augusztus 29. *Hunyadi László*. Történelmi opera 4 felvonásban (Erkel Ferenc)
 augusztus 30. *Fenn az erna, nincsen kas*. Vigjáték 3 felvonásban. Írta Szigligeti Ede
 augusztus 31. *Nabukodonozor*. Tragikus opera 4 felvonásban. Ford. Egressy B. Zenéjét szerezte Verdi
- szeptember 1. *Essex gróf*. Színjáték 5 felvonásban. Írta Dr. H. Laube. Ford. Szigligeti
 szeptember 3. *Ilka és a huszártoborzó*. Komikus opera. Zenéjét szerezte Dopler
 szeptember 4. *Bányarém* (Vahot Imre)
 szeptember 10. *Bánk bán*. Dráma 5 felvonásban. Írta Katona József
 szeptember 12. *Kunok*. Opera 3 felvonásban. Írta Kirchlehner. Zenéjét szerezte Császár György
 szeptember 14. *Csikós* (Szigligeti Ede)
 szeptember 15. *Ernani* (Verdi)
 szeptember 17. *Ördög Róbert*. Opera 4 felvonásban. Írta Scribe. Ford. Szerdahelyi József. Zenéjét szerezte Meyerbeer
 szeptember 18. *Peleskei nótárius*. (Gaál József). Bohózat 4 felvonásban. Zenéjét szerezte Them K.
 szeptember 20. *Cigány* (Szigligeti Ede) Jánosi és Polákovics részére
 október 3. *A zsidónő*. Opera 5 felvonásban. Írta Scribe. Ford. Jakab I. Zenéjét szerezte Halévy J.F. Ferenczy Erzsébet jutalomjátéka
 október 4. *Terschak koncertje*
 Angolul. *Vigjáték 2 felvonásban*. Írta Gröner. Ford. Somolky
Északi csillag. írta Scribe. Ford. Havi M. Zenéjét szerezte Meyerbeer

1860⁵³

- augusztus 25. *Lammermoori Lucia* (Donizetti)
 augusztus 26. *A csizmadia mint kísértet*. Népszínmű 3 felvonásban. Írta Szigeti J.
 augusztus 28. *Ernani* (Verdi)
 augusztus 30. *Parlagi Jancsi*. Vigjáték 4 felvonásban. Írta Holbein. Átdolgozta Kovacsóczy M.
 szeptember 1. *Troubadour*. Opera 4 felvonásban. Írta Cammarano. Zenéjét szerezte Verdi
 szeptember 2. *Peleskei nótárius* (Gaál József)
 szeptember 4. *Brankovics György*
 szeptember 6. *Sevillai borbély*. Beaumarchais után írta Sterbini. Ford. Szerdahelyi József. Zenéjét szerezte Rossini
 szeptember 8. *Csikós* (Szigligeti Ede)
 szeptember 9. *A szökött katona*. Színmű 4 felvonásban (Szigligeti Ede)
 szeptember 10. *Ernani* (Verdi). Egedy Mária bécsi színésznő fellépésével

1865

- május 6. *Csikós* (Szigligeti Ede) Örsi Gusztáv jutalomjátéka
 május 7. *Szapáry Péter és Budavár visszavétele* (Birch-Pfeiffer Karolina)
 május 8. *Házasság rokkantja*
 május 9. *Könyves Kálmán*
 május 11. *Robin orvos vagy Garrick szerelme*. Vigjáték 1 felvonásban (Premeyr)
 május 13. *Vak Béla*
 május 14. *Jegygyűri*. Népopera 3 felvonásban. Írta Szigeti J.
 május 16. *Szeleburdi*
 május 17. *Vid*. Dráma 4 felvonásban. Írta Szigligeti Ede
 május 18. *Charlotte kapitány*. Vigjáték 2 felvonásban. Írta Bayard és Dumanoir után Csepregi és Egressy Béni

⁵³ A műsorrend forrásai a Kronstädter Zeitung 1860/131. 132. 133. 134. 136. 138. 140. 142. 143. számai.

- május 20. *Béla futása.* Énekes dráma 2 felvonásban. Kotzebue után írta Csery Péter. Zenéjét szerezte Ruzitska J.
- május 21. *Peleskei nótárius* (Gaál József)⁵⁴

1867⁵⁵

- június 2. *Tíz lány férfi nélkül.* Operett. Írta Souppé
Fipisz szabó. Bohózat. Írta Kotzebue
- június 3. *Dobó Katka.* Írta Tóth Kálmán
- június 5. *Éji vándor.* Opera 3 felvonásban. Ford. dr. Filep Sámuel. Zenéjét szerezte Bellini
- június 6. *Dalos Pista.* Népszínmű 3 felvonásban. Írta Szigligeti. Zenéjét szerezte Doppler
- június 8. *Márta vagy A richmondi vásár* (Flotow)
- június 9. *Duanan és fia utazása.* Operett 3 felvonásban. Írta Sirandin és Monteaux.
Ford. Tornay Pál. Zenéjét szerezte Offenbach
- június⁵⁶ *Kunok.* Opera 3 felvonásban. Írta Kirchlehner. Zenéjét szerezte Császár György
- június 15. *Linda.* Opera 3 felvonásban. Írta Rossi G. Ford. Egressy Béni. Zenéjét szerezte Donizetti. Gerencsémé javára
- június 21. *Duanan* (Offenbach)
- június 22. *Norma* (Bellini). Miskovits kisasszony első drámai énekesnő és Fekete hőstenor közreműködésével
- június *A csizmadia mint kísértet.* Népszínmű 3 felvonásban. Írta Szigeti J. és Bognár I.
- június *Herkules úr*
- június *Dajka.* Operett 1 felvonásban. Zenéjét szerezte Offenbach
- június *Borgia Lucretia.* Opera 3 felvonásban. Írta Romani F. Ford. Jakab I. Zenéjét szerezte Donizetti. Ordy javára
- június *Szapáry Péter* (Birch-Pfeiffer Karolina)
- július *Fehér Othello.* Bohózat 1 felvonásban. Írta Bulyovszkyné Szilágyi L.
- július *Jókedvű legény.* Operett
- július *Troubadour.* Ford. Nádaskay Fajos. Zenéjét szerezte Verdi
- július *Bányavér* (Vahot Imre). Zenéjét szerezte Szerdahelyi József
- július *Sevillai borbély* (Rossini)
- július *Tell Vilmos.* Opera 5 felvonásban. Schiller után írta Jony E. és Bis. Ford. Nádaskay Lajos. Zenéjét szerezte Rossini
- július 6. *Lammermoori Lucia* (Donizetti)
- július 7. *A vén bakancsos és fia, a huszár* (Szigeti József)
- július 8. *Tíz leány és egy férfi.* Opera I felvonásban. Írta Treumann – Lalabár E. Zenéjét szerezte Suppé F. Albisi J. javára

⁵⁴ Forrás a Kronstädter Zeitung 1865/62. és 70. száma.

⁵⁵ Az 1866-os év brassói színházi eseményeire vonatkozólag egyetlen adatunk a Városi Levéltárban 10879. sz. alatt iktatott kérése Szilágyi Bélának, aki Marosvásárhelyről kér engedélyt színelőadások tartására húsvétól szeptemberig. Nincs adatunk arra nézve, hogy megkapta-e az engedélyt, s arra sem, hogy társulata játszott volna ebben az időben.

1867. február 2-án Fehérváry Antal, a kolozsvári társulat igazgatója kér engedélyt színelőadások tartására március 15-től szeptember végéig. A Városi Tanács kérését 1695/1867. szám alatt jóváhagyta: eszerint május 15-től szeptember végéig tarthat előadásokat.

Szathmári Károly Udvarhelyről benyújtott és 4177. sz. alatt a Városi Tanács irattárában iktatott kérésében június hónapban 12 előadásra folyamodik engedélyért, valamint szeptember 15-től virágvasárnapig. Nincs adatunk arra, hogy kaptak-e engedélyt és hogy játszottak volna ebben az időszakban.

Az 1867. év magyar színházi repertoárját a Kronstädter Zeitung 1867/90, 93, 97, 101, 102, 104, 105, 107, 109, 114, 117, 120, 122, 125, 126, 134. számaiból állítottam össze. A júl. 8-i (107.) számban ezt olvassuk: „Kedden Kantay T. javára *Mannschaft am Bord* adatik.” Ugyanitt: „Csütörtökön, júl. 11-én Albisi Anna javára *II. Rákóczi Ferenc fogsága* adatik.”

⁵⁶ Itt és alább, ahol az előadás napja hiányzik, forrásainkból nem derült ki a pontos dátum.

július 9.	<i>Emberok a fedélzeten.</i> Kantay Teréz javára
július 11.	<i>II. Rákóczi Ferenc fogsága.</i> Dráma 5 felvonásban. Írta Szigligeti Ede. Albisi Anna javára
július 13.	<i>Az éji vándor</i>
július 14.	<i>Ernani</i> (Verdi)
július 16.	<i>Rigoletto.</i> Opera 4 felvonásban. Victor Hugo után írta Piave. Ford. Nádaskay Lajos. Zenéjét szerezte Verdi. Fekete javára
július	<i>Peleskei nótárius</i> (Gaál József)
július	<i>Nabukodonozor.</i> Opera 4 felvonásban. Írta Solera Themistocles. Ford. Egressy Béni. Zenéjét szerezte Verdi
július	<i>„Szarolta meghalt”</i>
július	<i>Cancon a törvényszék előtt.</i> Operett 3 felvonásban. Írta Rajkai F. István. Zenéjét szerezte Jakobi J.
július	<i>A Notre Dame-i toronyőr.</i> Dráma 6 felvonásban. Írta Birch-Pfeiffer K. Ford. Komlóssy F. és Fánecs Lajos
július 27.	<i>A portiei néma.</i> Opera 5 felvonásban. Írta Seribe. Ford. Szilágyi Pál. Zenéjét szerezte Auber D.F.
augusztus 1.	<i>Bánk bán</i> (Katona József). Fehérváryné javára
augusztus	<i>Cigány</i> (Szigligeti Ede)
augusztus 10.	<i>Márta</i> (Flotow)
augusztus	<i>Norma</i> (Bellini)
augusztus	<i>Troubadour</i> (Verdi)
augusztus	<i>Linda</i> (Donizetti)
augusztus 30.	<i>Faust.</i> Opera 4 felvonásban. Goethe után írta Barbier és Carré. Ford. Ormai Ferenc. Zenéjét szerezte Gounod Ch. Pichler Bódog Károly karmester javára

1871⁵⁷

július 13.	<i>Ármány és szerelem.</i> Tragédia 5 felvonásban. Írta Schiller Fr. Ford. Szenvey J.
július 15.	<i>Ördög naplója.</i> (Arago és Vermont) ⁵⁸

⁵⁷ Az 1868–1870-es évekre vonatkozó brassói magyar színházi vonatkozású adataink ismét csak szórványosak: Barna Bálint Sepsiszentgyörgyről 1868. jún. 9-én nyújt be kérvényt (száma 4455) játszási engedélyért augusztus 15-től kezdődően, két hónapra. Az engedélyt augusztus végéig kapták meg. Műsorukról nem találtam adatokat.

1869-ben Nagy Mihály Kézdivásárhelyről nyújt be kérést április 10-én (száma 2664). s kér játszási engedélyt két hónapra. Valószínűleg megkapta, de hogy élt-e vele, nem tudjuk. Adatunk nincs rá.

Ugyancsak 1869. május 1-i keltezéssel Györfly Antal Székelyudvarhelyről ad be kérést (száma 3401). Ugyancsak tőle 1870. márc. 16-i keltezéssel is van bent egy újabb kérés (2620. szám alatt) az év április, május vagy június hónapra. Nem tudjuk, mi volt a válasz ezekre a kérvényekre.

1870. május 10-én Hubai Gusztáv kér színjátszási engedélyt (száma 4455), az év május 22-től július 31-ig tartó időszakra. Az engedélyt megkapta. Műsorrendjét nem ismerjük.

Egy 1870. december 24-én kelt (12159. sz.) kérvényre válaszként Györfly Antal kap játszási engedélyt az 1871. április 10-től június 10-ig tartó időszakra. Műsorukat nem ismerjük.

⁵⁸ A Brassóban megjelenő Gazeta Transilvaniei 1871. július 15/3-i (52.) számában megjelent tudósítás szerint: „A Nagy Mihály igazgatása alatt álló magyar társulat múlt csütörtökön adta elő az *Ármány és szerelem* c. darabot. Lendvay Márton tapsvihart aratott. Ma, szombaton az *Ördög naplója* c. darabot adják. Három darabot adnak elő, és várják a közönség szíves támogatását.”